

ВІДГУК

офіційного опонента

про дисертацію **Кулібаби Марії Олегівни**

«Прагмалінгвістична специфіка українського метеодискурсу»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

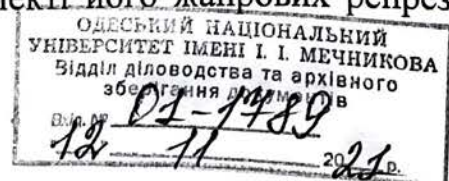
за спеціальністю 035 Філологія

(Одеса, 2021. – 254 с.)

У поліпарадигмальному просторі лінгвістики сьогодення вирізняються дослідження в царині української дискурсології, що спрямовані на всебічне вивчення та осмислення дискурсу як соціолінгвістичного феномену, як важливого динамічного континууму реалізації комунікативних інтенції в тих або тих дискурсивно-жанрових виявах української мови. Такі наукові дослідження пов'язані з різними дискурсивними практиками мовців і жанровими реєстрами, з низкою мовних одиниць, здатних вербалізувати інтенційний простор мовної особистості в процесі усної чи текстової комунікації. На наше переконання, дисертація М. О. Кулібаби виконана в річищі окресленої когнітивно-дискурсивної парадигми і присвячена досить актуальній проблемі – визначенню структурно-змістової організації метеодискурсу як типологічного вияву інституційного спілкування, як конститuenta прогностичного дискурсу, установленню його універсальних та оригінальних параметрів, виокремленню комунікативних інтенцій, стратегій і тактик, що детермінують динамічний перебіг метеодискурсу, увиразнюють його адресантно-адресатний континуум реалізації.

Дисертація Марії Кулібаби, що її затвердила Вчена рада Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (протокол № 2 від 27 листопада 2018 року), відповідає профілю досліджень кафедри української мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова і пов'язана з кафедральними науковими темами «Дослідження комунікативної сугестії в поліжанрових дискурсах», «Дослідження дискурсивної специфіки комунікативного впливу».

У вітчизняних та зарубіжних лінгвістичних студіях представлено різновекторні дослідження метеодискурсу в аспекті його жанрових репрезентацій,

лексичних маркерів, граматичних та стилістичних засобів формування мовної картини світу, у контексті різних мов (Н. Бондарчук, І. Бочарова, О. Васянович, І. Гороф'янюк, С. Єрмоленко, Л. Іщенко, О. Коломієць, Г. Лабінська, А. Романченко та ін.). Утім, попри значні напрацювання, потребує уваги та ретельного аналізу лінгвопрагматичний контекст вивчення українського метеодискурсу з оперттям на комунікативні стратегії й тактики; і досі не з'ясованими залишились питання функційно-семантичної параметризації метеодискурсу та систематизації різнорівневих мовних маркерів реалізації в ньому комунікативних інтенцій адресанта, що засвідчує значущість та своєчасність наукової праці Марії Кулібаби.

Актуальність дисертації продиктована ще й відсутністю ґрунтовних монографічних праць про глобалізаційний контекст метеодискурсу як знакового елемента сьогочасної реальності, що потребує усвідомлення суспільством руйнівних наслідків господарювання людини, збереження екології, відновлення екологічної рівноваги. В українському мовознавстві ця проблема розглядалася фрагментарно, без урахування лінгвопрагматики і без поширення на мовні рівні, що робить дисертацію важливою і необхідною для розвитку дискурсології як сучасного лінгвістичного напрямку.

Очевидна й новизна дисертації, адже вперше в українському мовознавстві репрезентовано метеодискурс як адекватний континуум вербалізації інтенцій мовця, у контексті української лінгвокультурної парадигми встановлено універсальне й відмінне в прогнозах погоди щодо їхніх змістово-структурних особливостей; представлено польове моделювання номінаційної сфери «Синоптична метеорологія». Новим у роботі є комплексний аналіз комунікативних стратегій і тактик українського метеодискурсу на основі широкого мовного матеріалу, що його відібрано з прогнозів погоди (з ефірів радіостанції Країна FM; Авторадіо; телепередач «Миколина погода» (канал ICTV); прогнозів погоди (Еспресо TV); 200 сюжетів рубрики «Метеозалежність» (канал 1 + 1) (загальний обсяг досліджуваного матеріалу – 2000 прогнозів погоди, тривалість яких – 50 годин 20 хвилин).

Дисертація має правильну і логічну структуру, містить усі нормативно передбачені компоненти. Зокрема, у вступі, відповідно до визначеної мети та

поставлених завдань, сформульовано актуальність, наукову новизну, об'єкт і предмет дослідження, теоретичне і практичне значення, методи та апробацію роботи.

У трьох розділах дисертації М. Кулібаба чітко окреслює діапазон лінгвопрагматичний контекст студіювання метеодискурсу, визначає поняттєвий, методологічний і процедурний апарат своєї наукової роботи. Зокрема – у першому розділі дисертації *„Методискурс як різновид інституційного спілкування”* дослідниця, зробивши чіткий екскурс в історію вивчення дискурсу як міждисциплінарного феномену, зреферувавши й узагальнивши досі відомі вектори дослідження прогностичного дискурсу, «контент якого відбиває досвід людини, причиново-наслідкові зв'язки щодо природи, господарювання, життєдіяльності, долі» (с. 31), аргументовано сформулювала свою засадничу позицію, згідно з якою «основними завданнями наукового метеодискурсу є повідомлення актуальної на певній території синоптичної ситуації та інформування про перспективи погодних умов щодо теплового режиму атмосфери, вологообміну, циркуляції повітряних мас, оптичних та акустичних явищ» (с. 38), схарактеризувала методіку створення синоптичного тексту, увиразнила композиційну модель та обов'язкові складники метеопрогнозів.

Імпонує те, що в побудові своєї авторській концепції дисертантка чітко репрезентує диференційні ознаки метеодискурсу, указуючи на його малоформатність, монотематичність, науковість, креалізований / некреалізований характер, нехудожність, водночас зауважуючи, що деякі прогнози погоди засвідчують різний ступінь художності, зростання в метеодискурсі експресивності, емоційності, розважальності, пов'язане з особливостями реалізації впливової функції в медійному просторі ведучими новин (Н. Діденко, М. Луценко, Н. Ярмола), намаганням автора прогнозу вирізнитися способом представлення інформації, нестандартністю її викладу. Переконливим видається твердження дисертантки про те, що метеорологічний дискурс – «інформаційний простір, у якому функціують переважно монотематичні малоформатні тексти прогностичного характеру щодо майбутніх погодних умов, котрі відповідним чином організовані, відрізняються

певними семантико-структурними параметрами й передбачають комунікативну взаємодію синоптика й читача / слухача» (с. 41–42).

Другий розділ дисертаційної роботи **«Семантико-функційні параметри вербальних складників метеодискурсу»** присвячено аналізу лексико-семантичного поля «Синоптична метеорологія», виокремленню з використанням методу польового моделювання ядра, що його формують мікрополя «Вода в атмосфері», «Повітряні течії в атмосфері», «Тепловий режим атмосфери»), центру (мікрополе часу) та периферії (мікрополе «Одяг та взуття»), що відображає опосередкований зв'язок з погодними умовами та прогнозом погоди. Привертає увагу ретельне вивчення ядрових конститuentів, що позначають стан природи й природні явища; групування лексики, яке відображає поняттєву, денотативну та функційну схожість позначуваних об'єктів у метеодискурсі. Марія Кулібаба компетентно представила функційну активність і семантичну відмінність лексем у межах того чи того мікрополя.

Заслуговує високої оцінки аналіз топонімів, що займають особливе місце в метеодискурсі й формують дві групи: одна – номінує географічні об'єкти в межах рідної країни, інша – поза межами України (с. 125). Дисертантка аналізує хороніми як найчастотніші назви континентів, країн, регіонів, окреслюючи їхню функційну роль і продуктивність як важливих компонентів у складанні прогнозів погоди. На широку фактологічну базу опертий аналіз ойконімів, гідронімів, оронімів, інсулонімів. З опертям на лінгвокультурологічні, етнографічні, етнолінгвістичні студії досліджено геортоніми (Різдво Христове, Святвечір, Великдень, Благовіщення, свято Петра й Павла та ін.), що охоплюють назви свят усіх пір року й функціують у прогнозах погоди, зосереджено увагу на особливостях використання клерикал-геортонімів та офіціал-геортонімів (Вербна неділя, Теплового Олексія й День Конституції, День Гідності та Свободи). Цілком логічно постульовано твердження про те, що церковні, офіційні та народні геортоніми використовують у прогнозах погоди «як хронологічні маркери», з якими пов'язують прогнози на врожай, виконання певних обрядів та сільськогосподарських робіт (с. 137). Таке всебічне студіювання мовних одиниць засвідчує глибокий інтелект дисертантки, її високий

фаховий рівень, уміння систематизувати й узагальнити одержані результати в схемах і таблицях.

Третій розділ дисертації «**Комунікативні стратегії й тактики українського метеодискурсу**» засвідчує вдалу спробу Марії Кулібаби репрезентувати активні комунікативні стратегії й тактики українського метеодискурсу з використанням валідного корпусу ілюстративного матеріалу. Авторка наукової праці створює стратегійну мережу метеорологічного дискурсу, представлену трьома комунікативними стратегіями: інформувальною, регулювальною та стратегією самопрезентації, докладною характеристикою мовленнєвих тактик кожної з названих стратегій.

Виважено й ретельно дисертантка обстежила обшир комунікативних інтенцій в ракурсі інформувальної стратегії, що її реалізують тактики власне інформування, аргументації та пояснення; обґрунтувала наявність тактик поради та привертання уваги до екопроблеми та убезпечення від негативних тактик негоди в контексті регулювальної стратегії; увиразнила інтенційну програму адресанта в межах комунікативної стратегії самопрезентації у комплексі тактик етикетизації, інтелектуалізації, популяризації української духовної культури, патріотизму, гумору. Цінними вважаємо спостереження дослідниці про реалізацію тактичних прийомів у мовленні тих або тих синоптиків / журналістів у радіоефірах, на телеканалах, аргументовані пояснення важливості й затребуваності комунікативних стратегій, розуміння українського метеодискурсу як дискурсивного континууму комунікування, «просякненого загальнолюдськими цінностями: патріотизмом, пропагуванням й підтримуванням традицій українського народу, закликами до збереження екології, прищепленням любові до людей тощо» (с. 219).

Заслуговує схвалення те, що М. О. Кулібаба не оминула увагою систему мовних засобів, що вербалізують ті або ті інтенції в метеодискурсі. Зокрема, фахово проаналізовано ключові лексеми температурної та опадової тематики (с. 153); дієслова когнітивної семантики (с. 151), фразеологічні одиниці; спонукальні висловлення поради та рекомендації; зосереджено увагу на функційній ролі епітетів, метафор, антитез, ампліфікацій; заперечних висловлень, вітальних та побажальних

конструкцій, загалом аргументовано пояснено, що в межах метеодискурсу наявна «інтеграція публіцистичного стилю з науковим, розмовно-побутовим і художнім стилями, які відповідно демонструють використовувані мовні одиниці, передусім на лексико-семантичному рівні» (с. 176).

Завершують дисертаційну роботу висновки, які випливають з обстеженого матеріалу. Вони переконують у тому, що завдання наукового дослідження повністю виконано: метеодискурс розглянуто як інституційний тип комунікації у ракурсі синоптик / журналіст і читач / слухач; вичерпно схарактеризовано його структурно-змістові та лексико-семантичні параметри; встановлено типологію актуальних комунікативних стратегій метеодискурсу, систематизовано й проаналізовано реалізацію комунікативних тактик для увиразнення лінгвопрагматичного діапазону українського метеодискурсу.

Робота концептуально струнка. Теоретичні узагальнення та висновки достатньо аргументовані. Звернемо увагу лише на ті, що викликали в нас деякі критичні міркування і мають дискусійний характер.

1. У дисертації український метеорологічний дискурс визначено як об'єкт дослідження, встановлення його прагмалінгвістичних параметрів як предмет. На нашу думку, варто було б чіткіше аргументувати такий підхід і зосередити посутню увагу на місці прогнозу погоди як основного жанру метеодискурсу в науковій праці, представити авторське розуміння співвідношення метеодискурсу з прогнозом погоди як жанром новин, водночас увівши до термінологічного інструментарію дисертації поняття мовленнєвого жанру та сценарію. Потребують чіткості у формулюванні й інші поняття, зокрема – комунікативні інтенції синоптиків / журналістів, комунікативні інтенції ведучих; комунікативна інтенція адресанта. Постає питання, чи може бути представлена узагальнена модель автора прогностичного дискурсу з увиразненням універсального та оригінального у структурно-змістовій організації його професійної діяльності, у створенні синоптичного тексту загалом.

2. Викликає певний сумнів розгляд питального висловлення в аспекті реалізації комунікативної стратегії інформування. Погоджуємося з дисертанткою в

тому, що ці конструкції активізують увагу перед поданням «основної інформації про очікувану метеорологічну ситуацію», «забезпечують посилення уваги на найважливіших моментах інформації» (с. 149–150), однак такі синтаксичні форми є нетиповими для стандартних прогнозів погоди, а тому, на наше переконання, вони слугують маркерами самопрезентації адресанта, засобами індивідуалізації мовлення синоптика / журналіста, особливим стилістичним прийомом у прогнозі погоди.

3. Погоджуємося з дисертанткою в тому, що регулювальні стратегії, які спроектовані на корегування поведінки громадян щодо убезпечення їх від негативних наслідків погодних умов, реалізують тактики поради та рекомендації (с. 163). Однак, як засвідчує фактичний матеріал, спектр тактичних прийомів у цьому контексті можна доповнити окремою тактикою застереження, інтенційний обсяг якої зосереджений на тому, щоб попередити адресата про загрозу від чогось, відвернути небажані наслідки, напр.: *Вранішні тумани. Водії, будьте обережними!* (Е); *Поривчастий вітер, будьте обережними* (Е); *Східний вітер почне розганятися до штормових поривів – обережно!* (М); *Видимість у туманах погіршуватиметься до 300–500 метрів, уважно!* (К). Такі превентивні висловлення слугують оптимальними засобами реалізації регулювальної стратегії в метеодискурсі.

4. Як зауважує дисертантка, метеодискурс репрезентує вербально-креалізовані тексти (с. 63), що потребує, на нашу думку, ширшого пояснення, як і констатація на зразок «в ефірі радіостанцій форма інформаційного коду є суто вербальною, в ефірі телеканалів – креалізованою» (с. 39). Адже якщо говорити про комплексний аналіз метеодискурсу, то, попри ґрунтовні висновки щодо його вербального втілення, можна було б більше уваги приділити й невербальному аспекту, визначити співвідношення вербальних і невербальних засобів, бо саме ці дві знакові системи формують цілісне сприйняття й витлумачення метеодискурсу як окремого комунікативного континууму.

Цілком очевидно, що висловлені міркування не торкаються концептуальних засад виконаної роботи, не зменшують її наукової ваги і не відбирають права констатувати той факт, що дисертація Марії Кулібаби – це завершене, самостійне й

оригінальне дослідження з виразно задекларованою авторською позицією. Безсумнівною є теоретична та практична цінність одержаних результатів: вони збагачують новими ідеями комунікативну лінгвістику, лінгвопрагматику та лінгвоперсонологію, поглиблюють теорію дискурсології, слугують важливим підґрунтям для подальших досліджень у царині української генології.

Основні положення й одержані в процесі дослідження результати апробовано на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, представлено в 11 одноосібних публікаціях, з-поміж яких 4 статті у фахових виданнях України, 1 – у закордонному збірнику, 3 – у колективних монографіях, 3 тез.

Дисертаційна робота **«Прагмалінгвістична специфіка українського метеодискурсу»** відповідає порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами), а **Марія Олегівна Кулібаба**, авторка дисертації, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент –

доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри сучасної української мови

Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича

 Шабат-Савка С. Т.

Підпис **Шабат-Савка С. Т.**
Учений секретар Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
Сирова І. В.
"19" листопада 2021 р.

